

A fénykert

A fény-festett tér hangja és illuminációja

Mengyán András önálló kiállítása az A 22 Galériában

2010. 12. 17 -2011. 02. 01

A kiállítás megnyitószövege (Elmondott, illetve felolvasva: 2010. 12. 18.00)

Posztmodern, „stílus által kiégetett korunk”, mintha sóvárgó vágyakozással tekintene az új kifejezési formák mélységes-mélyére, amely, már-már frivol könnyűséggel: kánonváltó időket idéző szellemi előképekké magasztosul. Mindeközben nem csupán a politikai-hatalmi rezsimok, hanem a vizuális hagyomány is hozzászoktatott bennünket ahhoz, hogy elfogadjunk olyan kifejező formákat, axiómákat, amelyek konzerválják valóságismeretünket, matematikai és vizuális képességeinket. A korlátozott racionalitás világából kitörni akaró újkonstruktivizmus, de a tudomány hajtóereje által is nyomatékossított filozófiai felismerés: a természeti és társadalmi jelenségek szinte kibogozhatatlan és áttekinthetetlen szövevénye. Mindez csak úgy érthető, úgy szublimálható számunkra, ha matematikai rendszerű formákat fedezünk fel benne. Mengyán András már a hetvenes években felismerte a fizika, a matematika, a geometria jelentőségét a formaképző alkotófolyamatban. Munkahipotézise szerint, a formák logikai útját követte! De művészete azon túl, hogy túlmutat a hagyományos műfajokon, nem csupán innovatív, hanem a legkorszerűbb technika használatától sem idegenkedő, legyen szó lightboxokról, animációkról, objektokról, vagy táblaképekről.

Az alkotópálya kezdetei az ország délkeleti „viharsarki” területéhez visznek bennünket. Mengyán András 1945-ben Békéscsabán született. A mesterség szakmai alapjait Mokos József lelki, erkölcsi tisztaságú pedagógus-festőművész szabadiskolájában sajátította el, aki kiemelkedő képzőművészek egész sorát indította el a pályán. A budapesti Iparművészeti Főiskola elvégzése után, a képzését végző intézmény tanára lett, ahol – tudományos mélységű pedagógiai módszertant kiépítve: FORMATANT tanított. Mengyán András azon új-avantgárd nemzedék második, úgynevezett „Iparterv” generációjához tartozik akik, a múlt század hetvenes- és nyolcvanas éveiben, a közösségi művelődési házakban és kiscsalókban vívták szabadságharcukat. Tagja volt a Fajó János, Bak Imre, Nádler István, Keserű Ilona és Hence Tamás alkotta Pesti Műhelynek is. Az Egyesült Államokban: 1981-82-ben tett New Yorkban végzett tanulmányúton, éppen a New Bauhaus témakörben végzett kutatási eredményei erősítették meg útkeresésében. Szellemi értelemben – Kassák Lajos köpenyegéből kibújva – a magyar képzőművészeti szcena formanyelv megújításában (is) jelentős szerepe volt a nyolcvanas években. Az idők folyamán rendkívül széles látókörű elmélyült, nemzetközileg elismert, kísérletező alkotóvá vált. 1990-ben meghívást kapott a Norvégiában található Bergen Iparművészeti Egyetemre, ahol másfél évtizedig az iparművészeti képzés professzora volt. Mindezekon túl Mengyán Andrástól nem áll messze a művészetszervező tevékenység sem: az ICSID, a Formatervezők Nemzetközi Szövetsége Végrehajtó Bizottságának (is) tagja 1990-1993 között. 2007 óta Munkácsy-díjjal is elismert képzőművész.

S bár a képzőművészet változásait elsősorban a stílus, vagyis a műalkotás egyes látható jegyeivel, illetve jellegzetességeik összességével ragadhatjuk meg. Az egymásból induló, egymásnak feszülő, egymást tagadó stílusok, irányzatok időbeli változatossága mögött szemléletbeli különbségek (is) rejtőznek. Nem (is) csodálkozhatunk azon, hogy Mengyán András az „új” alkotói magatartásának esztétikai igényét, a modern kifejező formák KÉPIDÉJÉT, felvállalt társadalmi funkcionalizmusát KÖZELÍTVE TÁVOLITOTTA. Egyrészt közelítette, hiszen a modern idő- és térvilágot jellemző vizuális verseny, már alig egy évtizedre, sőt, csupán néhány évre redukálta a kulturális ellenhatások során kialakuló új

izmusok látó- és hatókörét. Másrészről távolította is, hiszen a protestálásban kiteljesedő magyar új avantgárd képzőművészet nem csupán a saját IDŐKÉPÉT, vagyis stíluszemléleti korát, hanem a képzőművészeti mesterség szakmai alapjait, eljárás módjait is megújította. Mengyán András művészetében ez a fordulat olyan képi jelenlét volt, ami több tényező együttes kölcsönhatására épült, hiszen interaktív munkáiban nem csupán a vizuális irányultságot, hanem az aktivista szemlélet új társadalmi dimenzióit (is) érzékeltette. Olyan pozitívista filozófiai rendszerben gondolkodó művésszé vált, akinek vizuális szellemterében egy kozmológiai geometriaháló áll, s amelynek gravitációs középpontja maga a FÉNY. Persze nála nem elsősorban az a kérdés miből lettek a dolgok, vagy milyen fizikai változások történnek, hanem inkább az, hogy milyen formaszekvenciák mentén strukturálódik az anyag, vagy milyen vizuális „kötődései” szimulálhatóak a világegyetem térrendszereinek. Mindez a fény formakeltő, formateremtő természete szerint. Különös, de Mengyán fényművészetének „jelen-idejű viszonyában” nem csupán az adott „stíluszemléleti kor”, hanem az úgynevezett IDŐKÉP „kortalansága” is tükröződik! Egészen biztos benne, hogy egy megszűnés előtt álló vizuális hagyomány előtt állunk, amelyben azonban senki sem hiheti, hogy az igazság kizárólagos letéteményese. De ha valaki, akkor Ő igazán tudja, hogy a világ nem csupán megoldandó vizuális törvényszerűségek és problémák halmaza, hanem érzéki örömforrás is. Olyan érzéki örömforrás, ami azon túl, hogy megajándékoz a modern létezés poétikus érzetével, a fogalmi tiszaságú konstruktívizmus ÚJRAPOZICIONÁLÁSA (is) értelmezhető.

Természetesen a posztmodern korban élő ember léte (is) alá van vetve a tér és idő dimenzióknak. Ez a személyes alávetettség egyszerre konkrét és megfoghatatlan számunkra. Nem csupán a kiállított képekben, a programvezérelt kinetikus plasztikában, de a fényinstallációban is ott húzódik az a művészetfilozófiai kérdés, hogy vajon mi a művek „cél nélküli célszerűsége”, mi az, ami személyes létezésünk új érzetét közvetíti? A mesterséges fény ionizált szelleme, vagy érzékeléseinket meghökkentő módon lenyűgöző metafizikai ismeretlen? Talányos, akár titkosnak vélhető kérdések ezek, amelyre a válasz a tudomány és művészet kölcsönhatásában, az aktuális fizikakutatások új „fényében” is rendkívül fontos a művészetnek adott atommag kutatásából szublimálható inspiráció. A Genf mellett nemzetközi összefogással létrehozott óriásgyorsító egyik berendezésével, éppen az ólomionok ütköztetésekor szétrobbanó részecskékből sikerült bizonyítani: az úgynevezett SÚRÚ ANYAG létrejöttét. Ez az ősrobbanás után egy-milliomod másodperc után előállított anyag volt az a keresett „kubus”, az a hiányzó építőkocka, amelynek remélhetőleg a tömegét is sikerül majd kimutatni a további kutatások során. Mengyán András geometriai permutációi logikailag feltételezték ez a részecske-formát, de azon túl, hogy a tudományos-technikai kutatások újabb és újabb empirikus eredményeit építi be vizuális szellemterébe, elsősorban a fénygeometriai struktúrákban a szépség objektív, de szuverén módon személyessé tehető világában teljesedett ki művészet, amely a korai időszakában síkbeli, majd a későbbi periódusokban térbeli, illetve csillagközi kiterjedést kaptak. Ebből következően a természeti tér, a városi köztér valamint a képzőművészeti tér kapcsolata különösen fontos *Mengyán András* művészetében.

Ennek érzékeltetésére a színtartományok “neon frekvenciáit” alkalmazza: a FÉNY, illetve az energiakvantum hullámtermészete SZERINT. A műveiben létrehozott két-három- és többdimenziós térviszonyok így olyan DINAMIKUS KOMPOZÍCIÓT alkotnak, amelyben a komplex tér különböző aspektusainak érzékeltetésére vállalkozik. “Kettős látású” képeihez olyan lumineszcens festékanyagot használ, amit ultraviola (UV.) fénnel világít meg. Így a „második látásban” érvényesülő felkent festékanyag az ultraviola fénnel való megvilágítás hatására, a nem látható (nem érzékelt) térdimenziókat (is) érzékelhetővé, illetve láthatóvá teszi számunkra. Ez a képszerző erő, olyan tér-dimenziókat nyit meg, amelyben nem csupán a szín- és a forma, illetve SZÍNFORMA szekvenciák, hanem új komponálási elemként a hang is szervesül. A fény hangjai („Sounds of Light”) címmel bemutatott, az utóbbi két év

kinetikus és világos/tiszta művek összeállításából kiemelt munkák a tér-idő egységességét artikulálják. *Einstein* az úgynevezett speciális relativitáselméletében fogalmazta meg, hogy nincs helytől és mozgásállapottól független idő, nincs egyidejűség, mert maga a térhosszúság is viszonylagos, hiszen egy rendszer térideje magának a vonatkoztatási rendszernek a függvénye. Ebből következően a tér és idő viszonya sem lehet statikus, hanem dinamikus rendszer mozgásállapotának, kinetikai rendszerének függvénye.

A fenti természettudományos gondolkodás logikáját követve *Mengyán András* vizuális szellemterében a „fényfestett” anyag a térnek mintegy előrajzolja, illetve fény előfestéssel megmutatja, hogy miként görbüljön. Művészetében a fény szellemi energiává (is) válik, hiszen a képanyag mozgásában engedelmeskedik a téridő előrajzolt színformáinak. Következésképpen a képi relativitás nem magára az időre és a térre vonatkozik, hiszen a térnek nincs nagysága, így nem zsugorodhat, miként az időnek sincs, vagyis nem rövidülhet, HANEM az együttesen a mozgó: KINETIKUS TÉRIDŐBELI dolgokra.

Mengyán András művészetében a kinetikai fényviszonyok, vagyis a programozott sebesség- és az idő-szekvenciák (is) úgy konfigurálják a vizuális hatások színformáját, hogy ezzel a fénytöréssel hagyományos esztétikai szemléletünket írja felül. Ezzel a megformáltsággal a „téridőbeli fénykonstrukciók” esztétikai jellege válik funkcionálissá. A képmezőben a dinamikus térhatás tehát úgy válik rendszerszerűvé, hogy nem tiszta rendszer. Egyrészt, mert nem csupán matematikai levezetésről van szó, másrészt, mert nem csupán a geometriai formák változatossága miatt dinamikus, hanem azért is, mert a kialakított többdimenziós térrendszer kifelé (is) és befelé (is) „kemény élben” megfogalmazott. Ez a *hard edge* „keménység” kifelé a térbeli határoltágban, befelé pedig a rendszerelemek geometriai redukciójában és struktúráiban nyilvánul meg. Levonható számunkra a következtetés. *Mengyán András* művészetében az energia, a fény, az általános érvényűség konstruktív fénytér-szervező variánsai nem zárják ki, hanem feltételezik az alkotó intuíciót, ami be-bevilágít a „jelen-idejű múlt” ránk boruló sötétségébe.

Anélkül, hogy a természettudományi összefüggésekbe bocsátkoznánk, tudjuk: a jelenlegi tudásunk szerint a tér véges és gyorsulva tágul. *Mengyán András* vizuális szellemterében a fekete olyan háttér, ahol az anyag mintegy hatvan százaléka nem látható sötét anyag, de ebből a harminc százaléka láthatóvá tehető! Ennek láthatóvá tételében, a befogadó érzékelési, tapasztalati körének bővítésével *Mengyán* tulajdonképpen újra megerősíti Kant megismerésre vonatkozó paradigmáját, amelyben: „nem a megismerés igazodik a tárgyakhoz, hanem a tárgyak a megismeréshez.”

A tapasztalati kör bővítését *Mengyán András* művei a GONDOLATNÖVEKEDÉS módszerével ér el, amelynek alapja az egyidejű kép és hanghatás, vagyis a többszintű érzékelés átvitele, illetve TRANSZFERE. A jelenlegi élettani kutatások eredménye szerint: az emberi agy racionális valamint érzelmi, lelki működéséből levonható az a befogadást meghatározó következtetés, hogy nincs gondolkodás, érzékelés nélkül! Ennek következtében a megtervezett vizuális és akusztikus hatások lehetőségét adnak az érzelmek felől a gondolati műveletek irányába való átjárásra, de transzmissziós módon arra is, hogy az érintett érzéki formákban és elhatárolt terekben a fizikai határokat legyőzve, szabadon közlekedjen az ember. Valahogy úgy, mintha valaki áthaladna, ÁTJÁRNA a tért határoló falakon és tárgyakon. Az alkotó úgy éri el ezt a szabad percepciót, hogy a formák létrehozásának szegmense a metszet valamint a fény. A programozható polifonikus űrben, lézereket és fényt használ, hogy valódi animációt alkosson, ami 360 fokban látható. Így bármilyen plasztikát, illetve konstruált fényszobrot is lehet csatlakoztatni a számítógéphez, de ugyanakkor úgy (is) van átprogramozva, hogy új animációkat (is) lehessen készíteni.

Végül, de nem utolsó sorban *Mengyán András* művészete érzékelteti számunkra, hogy a médiatechnika és technológia új korszaka, illetve paradigmaváltása előtt állunk.

Ebből a konstruktív nyitott szemléletből következik tehát egy olyan jellegadó dinamikus-tranzitív térnek a vizuális világa is, amelynek koordinátái, szemben a klasszikus tanítással, szemléletileg is változóak. Így egyúttal létrejön annak a lehetősége, hogy a funkcionális esztétikai mezőben megkülönböztessük a már-már tudományos, valamint a művészeti (metafizikai) térdimenziók érzékelését. Rendkívüli élményben részesít bennünket „A hang kertje”(„Sound garden”) fényinstalláció, amelynek mérete: 8x5x2,3 méter. Ebben a megalkotott, megkomponált termélységben a látogató akkor válhat a tér aktív részesévé, ha az egyes szegmensekben, vagy a nem látható FÉNY-KAPUKON áthalad, illetve közlekedik.

A fény-kapu érzékelői, aszerint hogy hányan, illetve milyen létszámban vándorol át rajta az ember, különböző hangokat (hang-effektusokat) bocsátanak ki magukból. Ha egyszerre többen barangolnak az installációban, akkor „véletlenszerűen” generált fény és hanghatások keletkeznek. Az új technikai eszközök, technológiák alkalmazásával tehát Mengyán András, az „elavult” technikai formák helyébe, a médiakészlet új interaktív jeleit, jelrendszereit építi be a műmatériába. Így egy olyan megváltozott interaktív kép-és hangvilágot értelmezhetünk, amelynek esztétikai befogadása az ember képzelőerejét, egészen a kor szemléleti határáig feszíti.

Ez a bővítés azon túl, hogy az új vizuális kép hatását is érinti, az érzékelés jellegét is megváltoztatja, hiszen az alkotó műve az előbbinek, illetve a korábban tapasztaltak területhatárát meghaladó „meghatározásának” az érzésén alapszik! Következésképpen az alkotás fenségessége által érzett befogadói gyönyör nagyobb annál, mint amit feláldoz, s amelynek oka önmaga előtt is rejtve marad. Ekképp minden tételezett célszerűség ellenére, a „tudattalan tudatosságának” célnélkülisége, vagyis a befogadóban az ESZTÉTIKAI hatás mineműsége érvényesül.

Összefoglalóan. A funkcionális logikai rendszer, a geometria-struktúra, mint kompozíció, a kompozíció, mint tér, a tér, mint mozgás, a mozgás, mint szín, a szín, mint fény, a fény, mint hang olyan kinesztéziát, olyan rejtélyes illuminációt teremt, ami a FENSÉGES ESZTÉTIKAI ÉLMÉNY hatókörébe emeli az érdeklődő látogatót.

Szilágyi András
Művészeti író, filozófus

